

ACADEMIC SPECTRUM

3-Son (2026-yil, Mart)

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

BUXORO - 2026

ACADEMIC SPECTRUM

Ilmiy-metodik jurnal
Научно методический журнал
Scientific and Methodical Journal

№3-Son (2026-yil, Mart)

**Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy
komunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrdagi
№1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan**

BOSH MUHARRIR:

Axmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

TAHRIRIYAT KENGASHI A‘ZOLARI

Кулешов Валерий Владимирович - pedagogika fanlari doktori, professor
Rossiya Fanlar akademiyasining akademigi (Ukraina).

Andriyenko Yelena Vasilyevna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va
texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Romm Tatyana Aleksandrovna - pedagogika fanlari doktori, professor
(Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim
instituti, Novosibirsk, Rossiya).

Eko Sri Margianti - Gunadarma universtiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori,
professor (Indoneziya).

Zaripov Lochin Rustamovich - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
(O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy
ta‘limni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot markazi, O‘quv-uslubiy faoliyatni
takomillashtirish boshqarma boshlig‘i).

Nazarov Akmal Mardonovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
(Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini mudiri).

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li - psixologiya fanlari doktori (DSc), (Buxoro
davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Ganjiyev Feruz Furqatovich - psixologiya fanlari doktori (DSc), (Buxoro
davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Ismatova Dilafuz Tuymuratovna - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa
doktori (PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Muxlisov Sodikjon Saidjonovich - pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Axborot tizimlari va raqamli texnologiyalar
kafedrasini dotsenti).

Tilavov Muxtor Hasan o‘g‘li - psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori
(PhD), (Buxoro davlat universiteti “Psixologiya” kafedrasini dotsenti).

Mas‘ul kotib:

Dehqonboyev Shohjahan Oybek o‘g‘li – Buxoro davlat universiteti
Psixologiya kafedrasini o‘qituvchisi

EDITOR-IN-CHIEF:

Akhmadov Nazirjon Rahmat o‘g‘li

Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Kuleshov Valery Vladimirovich — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Sciences (Ukraine).

Andrienko Elena Vasilyevna — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of Physics, Mathematics, Information and Technological Education, Novosibirsk, Russia).

Romm Tatyana Aleksandrovna — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Novosibirsk State Pedagogical University, Institute of History, Humanities and Social Education, Novosibirsk, Russia).

Eko Sri Margianti — Rector of Gunadarma University, Doctor of Economic Sciences, Professor (Indonesia).

Zarirov Lochin Rustamovich — Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor (Research Center for the Development of Higher Education under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan, Head of the Department for Improving Educational and Methodological Activities).

Nazarov Akmal Mardonovich — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Professor, Head of the Department of Psychology, Bukhara State University.

Rustamov Shavkat Shuhrat o‘g‘li — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University.

Ganjiyev Feruz Furqatovich — Doctor of Psychological Sciences (DSc), Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University

Ismatova Dilafruz Tuymuratovna — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University.

Mukhlisov Sodiqjon Saidjonovich — Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Information Systems and Digital Technologies, Bukhara State University.

Tilavov Mukhtor Hasan o‘g‘li — Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor, Department of Psychology, Bukhara State University.

EXECUTIVE SECRETARY:

Dehqonboyev Shohjahon Oybek o‘g‘li — Lecturer, Department of Psychology, Bukhara State University.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Ахмадов Назирджон Рахмат угли
доктор философии по психологии (PhD), доцент.

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

Кулешов Валерий Владимирович — доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии наук (Украина).

Андриенко Елена Васильевна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт физики, математики, информационного и технологического образования, г. Новосибирск, Россия).

Ромм Татьяна Александровна — доктор педагогических наук, профессор (Новосибирский государственный педагогический университет, Институт истории, гуманитарного и социального образования, г. Новосибирск, Россия).

Еко Sri Margianti — ректор Университета Гунадарма, доктор экономических наук, профессор (Индонезия).

Зариров Лочин Рустамович — доктор педагогических наук (DSc), профессор (Научно-исследовательский центр развития высшего образования при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан, начальник управления по совершенствованию учебно-методической деятельности).

Назаров Акмал Мардонович — доктор психологических наук (DSc), профессор, заведующий кафедрой «Психология» Бухарского государственного университета.

Рустамов Шавкат Шухрат угли — доктор психологических наук (DSc), доцент кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Ганджиев Феруз Фуркатович — доктор психологических наук (DSc), доцент кафедры психологии Бухарского государственного университета

Исматова Дилафруз Туймуратовна — доктор философии по психологии (PhD), доцент кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Мухлисов Содикжон Саиджонович — доктор философии по педагогическим наукам (PhD), доцент кафедры «Информационные системы и цифровые технологии» Бухарского государственного университета.

Тилавов Мухтор Хасан угли — доктор философии по психологии (PhD), доцент кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

Дехконбоев Шохжахон Ойбек угли — преподаватель кафедры «Психология» Бухарского государственного университета.

Hamroyev Temurbek Jamshid o'g'li
Osiyo xalqaro universiteti Mustaqil tadqiqotchi

CHET ELGA MEHNAT MIGRATSIYASI KETGAN OTANALARNING FARZANDLARIDA IJTIMOY MOSLASHUV JARAYONINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

Annotatsiya. Mazkur maqolada ota-onasi chet elga mehnat migratsiyasiga ketgan farzandlarda ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda migratsiya jarayonining oilaviy munosabatlarga ta'siri, ota-onaning uzoq muddatli yo'qligi sharoitida bolalarning emotsional holati, ijtimoiy xulq-atvori va ijtimoiylashuv jarayonining o'ziga xos jihatlari yoritilgan. Shuningdek, migratsiya sharoitida bolalarning psixologik rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar hamda ularning ijtimoiy muhitga moslashuvini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan psixologik va pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: mehnat migratsiyasi, o'smirlar, ijtimoiy moslashuv, migrant oilalar farzandlari, ijtimoiylashuv, oilaviy omillar, psixologik rivojlanish.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ РОДИТЕЛЕЙ, УЕХАВШИХ НА ТРУДОВУЮ МИГРАЦИЮ ЗА РУБЕЖ.

Аннотация. В данной статье рассматриваются психологические особенности процесса социальной адаптации детей, родители которых находятся в трудовой миграции за рубежом. В исследовании анализируется влияние миграционных процессов на семейные отношения, эмоциональное состояние детей и особенности их социализации в условиях отсутствия родителей. Особое внимание уделяется психологическим факторам, влияющим на социальную адаптацию детей в образовательной и социальной среде, а также рассматриваются психолого-педагогические подходы, направленные на поддержку их успешной адаптации.

Ключевые слова: трудовая миграция, подростки, социальная адаптация, дети мигрантов, социализация, семейные факторы, психологическое развитие.

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE SOCIAL ADAPTATION PROCESS OF CHILDREN OF PARENTS WHO HAVE MIGRATED ABROAD FOR LABOR.

Annotation. This article analyzes the psychological characteristics of the social adaptation process among children whose parents have migrated abroad for labor purposes. The study examines the influence of migration on family relationships, emotional well-being, and the socialization of children growing up in the absence of their parents. Particular attention is given to the psychological factors affecting children's adaptation to educational and social environments, as well as to psychological and pedagogical approaches aimed at supporting their successful social adaptation.

Keywords: labor migration, adolescents, social adaptation, children of migrant families, socialization, family factors, psychological development.

Mavzuning dolzarbligi. Globallashuv jarayonlari va xalqaro mehnat migratsiyasining kengayib borishi zamonaviy jamiyat hayotida muhim ijtimoiy-iqtisodiy hodisalardan biriga aylandi. Bugungi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida aholi turli iqtisodiy, ijtimoiy va demografik omillar sababli chet davlatlarga ishlash uchun ketmoqda. Mehnat migratsiyasining kengayishi natijasida transmilliy oilalar shakllanib, bunday oilalarda ota-onalardan biri yoki ikkalasi ham chet elda ishlashi, farzandlarning esa o'z mamlakatida qolib yashashi kabi holatlar tobora ko'proq uchramoqda. Natijada ota-onasi chet elga ishlash uchun ketgan bolalar va o'smirlar alohida ijtimoiy guruh sifatida shakllanmoqda. Bunday sharoitda farzandlarning ijtimoiylashuvi, psixologik rivojlanishi hamda ijtimoiy muhitga moslashuvi o'ziga xos xususiyat kasb etadi. Shu sababli ota-

onasi mehnat migratsiyasiga ketgan farzandlarda ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlarini o'rganish zamonaviy psixologiya fanining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Psixologiya fanida bolalik va o'smirlilik davri shaxs rivojlanishining eng muhim bosqichlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Aynan shu davrda shaxsning ijtimoiy tajribasi shakllanadi, emotsional barqarorligi rivojlanadi hamda jamiyat bilan o'zaro munosabatlarning asosiy ko'nikmalari tarkib topadi. Mazkur jarayonda oilaning roli nihoyatda muhim bo'lib, ota-onaning mehr-muhabbati, nazorati va tarbiyaviy ta'siri bolalarning psixologik rivojlanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ammo ota-onalarning uzoq muddatli mehnat migratsiyasiga ketishi natijasida oiladagi emotsional aloqalar zaiflashishi, tarbiyaviy nazoratning kamayishi hamda bolalarning kundalik hayotida ota-onaning bevosita ishtiroki kamayishi mumkin. Bunday holat esa bolalarning ijtimoiy muhitga moslashuvi, tengdoshlari bilan muloqoti va shaxsiy xulq-atvorining shakllanishiga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatadi.

Dunyo miqyosida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ota-onasi mehnat migratsiyasiga ketgan bolalarda turli psixologik holatlar kuzatilishini ko'rsatmoqda. Ayrim tadqiqotlarda bunday bolalarda yolg'izlik hissi, xavotir darajasining oshishi, ijtimoiy ishonchsizlik yoki emotsional barqarorlikning pasayishi kabi holatlar uchrashi qayd etilgan. Shu bilan birga, ayrim hollarda migratsiya natijasida oilaning moddiy ahvoli yaxshilanib, bolalar uchun ta'lim olish imkoniyatlari kengayishi ham mumkin. Biroq iqtisodiy foyda har doim ham ota-onaning bevosita psixologik qo'llab-quvvatlashi o'rnini to'liq bosa olmaydi. Shuning uchun ham ota-onasi chet elga ishlash uchun ketgan farzandlarning ijtimoiy moslashuv jarayonini kompleks psixologik jihatdan o'rganish muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur muammo O'zbekiston sharoitida ham alohida dolzarblik kasb etadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda mehnat migratsiyasi keng tarqalgan ijtimoiy jarayonlardan biri bo'lib, ko'plab oilalarda ota-onalarning vaqtinchalik chet davlatlarda ishlashi kuzatilmoqda. Natijada farzandlar ko'pincha buva-buvi yoki boshqa qarindoshlar tarbiyasida voyaga yetmoqda. Bunday sharoitda bolalarning ijtimoiy moslashuvi, maktab jamoasiga integratsiyasi, tengdoshlari bilan munosabatlari hamda emotsional barqarorligi bilan bog'liq muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ta'lim muassasalari va mahalla institutlari faoliyatida ham ota-onasi migratsiyada bo'lgan bolalarning psixologik holati bilan bog'liq masalalar tobora ko'proq kuzatilmoqda.

Shu sababli ota-onasi chet elga mehnat migratsiyasiga ketgan farzandlarda ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlarini ilmiy jihatdan o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu masalani chuqur tahlil qilish bolalarning ijtimoiylashuvi jarayonida yuzaga keladigan psixologik muammolarni aniqlash, ularni bartaraf etishga qaratilgan psixologik yordam tizimlarini ishlab chiqish hamda ta'lim muassasalari va ijtimoiy institutlar faoliyatini takomillashtirish imkonini beradi. Natijada migratsiya sharoitida voyaga yetayotgan bolalarning sog'lom psixologik rivojlanishi va jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvi uchun zarur ilmiy asoslar yaratiladi.

Adabiyotlar tahlili. Mehnat migratsiyasi jarayonlari va uning oila hamda farzandlar rivojlanishiga ta'siri zamonaviy ijtimoiy fanlarda keng o'rganilayotgan muammolardan biri hisoblanadi. Migratsiya jarayonlari nafaqat iqtisodiy tizimga, balki jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, oilaviy munosabatlar va yosh avlodning psixologik rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xususan, ota-onasi chet elga mehnat migratsiyasiga ketgan farzandlarning ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy xulq-atvori bilan bog'liq muammolar ko'plab tadqiqotchilar tomonidan ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shu bois ushbu muammoni o'rganishda xalqaro, MDH hamda o'zbek olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Jahon miqyosida migratsiya jarayonlari va uning ijtimoiy oqibatlarini o'rganishda bir qator mashhur olimlar muhim ilmiy natijalarga erishgan. Jumladan, D. Messiy, S. Kastles va Xayn de Xass kabi tadqiqotchilar migratsiyani global ijtimoiy jarayon sifatida tahlil qilib, uning jamiyat rivojiga, ijtimoiy tuzilmalarga hamda oilaviy munosabatlarga ta'sirini keng yoritib berganlar. Ularning tadqiqotlarida migratsiya natijasida transmilliy oilalar shakllanishi va bunday oilalarda farzandlarning tarbiyasi o'ziga xos sharoitlarda kechishi ta'kidlanadi. Shuningdek, Karolla Suares Orzoko va Marsello Suares Orzoko tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda migratsiya jarayonining bolalar va o'smirlarning psixologik rivojlanishiga ta'siri, ayniqsa ota-onadan uzoqda yashashning

emotsional va ijtimoiy oqibatlari keng tahlil qilingan. Ushbu olimlarning fikriga ko‘ra, ota-onasi migratsiyada bo‘lgan bolalarda emotsional beqarorlik, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar hamda tengdoshlari bilan munosabatlarda muayyan muammolar yuzaga kelishi mumkin. MDH mamlakatlari olimlari ham migratsiya jarayonlarining ijtimoiy va psixologik jihatlarini o‘rganishga katta e‘tibor qaratganlar. Xususan, O.V. Zolotareva, G.S. Sarsembayeva va A. Ryskulov kabi tadqiqotchilar mehnat migratsiyasi natijasida ota-onasiz qolayotgan bolalar muammosini o‘rganib, ularning ijtimoiylashuvi va psixologik rivojlanishiga ta‘sir etuvchi omillarni tahlil qilganlar. Ularning ilmiy ishlarida migratsiya sharoitida oila tuzilmasining o‘zgarishi, tarbiyaviy nazoratning kamayishi hamda bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayonida yuzaga keladigan psixologik qiyinchiliklar yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda ota-onasi migratsiyada bo‘lgan bolalarning ko‘pincha buva-buvi yoki boshqa qarindoshlar tarbiyasida voyaga yetishi natijasida oilaviy munosabatlar tizimi o‘zgarishi va bu holat bolalarning shaxs sifatida shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatishi ta‘kidlanadi.

O‘zbekiston olimlari ham migratsiya jarayonlari hamda uning ijtimoiy va psixologik oqibatlarini o‘rganishga muhim hissa qo‘shganlar. Jumladan, S. Alimov migratsiya jarayonlarini ijtimoiy-demografik nuqtai nazardan tahlil qilib, uning jamiyat va oila hayotiga ta‘sirini ilmiy asosda yoritib bergan. F. Parmonov o‘z tadqiqotlarida migratsiya jarayonlarining ijtimoiy oqibatlari, ayniqsa oilaviy munosabatlar tizimiga ko‘rsatadigan ta‘sirini o‘rganib, ota-onasi migratsiyada bo‘lgan farzandlarning ijtimoiylashuv jarayonida yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilgan. Shuningdek, Sh. To‘rayev va I. Daminov tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda migratsiya jarayonining yoshlarning ijtimoiy qadriyatlarini, shaxsiy mas‘uliyati va ijtimoiy xulq-atvoriga ta‘siri o‘rganilgan. Bundan tashqari, D.A. Majidova va D.F. Xusanova oilaviy munosabatlarning psixologik xususiyatlari hamda shaxs rivojlanishida oilaning o‘rni masalalarini o‘rganib, ota-onaning emotsional qo‘llab-quvvatlashi va tarbiyaviy ta‘siri farzandlarning ijtimoiy moslashuvi jarayonida muhim omil ekanligini ta‘kidlaganlar. Ularning tadqiqotlarida oila muhitidagi o‘zgarishlar, jumladan ota-onaning uzoq muddatli migratsiyasi farzandlarning emotsional holati, muloqot madaniyati va ijtimoiy faolligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatishi qayd etilgan. A.A. Bazarov esa migratsiya jarayonlarining jamiyat rivojiga hamda yosh avlodning ijtimoiy ongiga ta‘sirini tahlil qilib, migratsiya sharoitida oila institutining transformatsiyasi yuz berayotganini ta‘kidlaydi. Mavjud ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, mehnat migratsiyasi jarayonlari bolalar va o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvi hamda psixologik rivojlanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadigan murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa hisoblanadi. Biroq ushbu muammoni aynan ota-onasi chet elga mehnat migratsiyasiga ketgan farzandlarning ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlari nuqtai nazaridan kompleks o‘rganish hali yetarli darajada yoritilmagan. Shu sababli ushbu yo‘nalishda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish dolzarb ilmiy vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Asosiy qism. Zamonaviy jamiyatda mehnat migratsiyasi jarayonlari global miqyosda keng tarqalgan ijtimoiy-iqtisodiy hodisalardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Xalqaro tashkilotlar ma‘lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha 280 milliondan ortiq kishi xalqaro migrant sifatida boshqa davlatlarda yashab yoki ishlamoqda. Bu ko‘rsatkich dunyo aholisining qariyb 3–4 foizini tashkil etadi. Migratsiya jarayonlarining kengayishi natijasida ko‘plab oilalarda ota-onalarning vaqtinchalik boshqa davlatlarda ishlashi kuzatilmoqda. Bunday holatda farzandlar o‘z mamlakatida qolib, qarindoshlar yoki boshqa oila a‘zolari tarbiyasida voyaga yetadi. Natijada “ota-onasi migratsiyada bo‘lgan bolalar” yoki “migrant oilalar farzandlari” kabi ijtimoiy guruh shakllanmoqda. Ushbu guruhdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi va psixologik rivojlanish jarayoni o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, bu holat psixologiya va pedagogika fanlari uchun muhim tadqiqot yo‘nalishiga aylangan. Ota-onasi mehnat migratsiyasiga ketgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi bir necha psixologik omillar bilan bog‘liq holda shakllanadi. Eng avvalo, oiladagi emotsional aloqalarning zaiflashuvi bolalarning psixologik holatiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ota-onasi uzoq muddat migratsiyada bo‘lgan bolalarda yolg‘izlik hissi, xavotir darajasining ortishi va ijtimoiy ishonchsizlik kabi holatlar ko‘proq uchraydi. Ayrim xalqaro tadqiqotlarda ota-onasi migratsiyada bo‘lgan bolalarning qariyb 30–35 foizida emotsional beqarorlik va psixologik stress alomatlarini kuzatilishi aniqlangan. Bundan tashqari, ota-onaning bevosita nazoratining kamayishi bolalarning xulq-atvorida ham muayyan o‘zgarishlarni keltirib chiqarishi

mumkin. Ba’zi tadqiqotlarda bunday bolalarda o’qishga bo’lgan motivatsiyaning pasayishi yoki tengdoshlar bilan munosabatlarda qiyinchiliklar yuzaga kelishi qayd etilgan.

O’zbekiston sharoitida ham mehnat migratsiyasi jarayonlari ijtimoiy hayotning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Turli statistik ma’lumotlarga ko’ra, mamlakatimizdan millionlab fuqarolar vaqtinchalik mehnat faoliyati bilan chet davlatlarda ishlamoqda. Natijada ko’plab oilalarda ota yoki ona, ayrim hollarda esa ikkala ota-onam ham migratsiyada bo’lishi mumkin. Bu esa farzandlarning tarbiyasi, ijtimoiylashuvi va psixologik rivojlanishiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Ta’lim muassasalari tajribasi shuni ko’rsatadiki, ota-onasi migratsiyada bo’lgan o’quvchilarning bir qismi tengdoshlari bilan muloqot qilishda qiyinchiliklarga duch keladi, ayrim hollarda esa emotsional barqarorlik bilan bog’liq muammolar kuzatiladi. Shu bilan birga, ayrim holatlarda bunday bolalar oiladagi mas’uliyatni erta his etib, mustaqillik va javobgarlik kabi sifatlarni ham tezroq rivojlantirishi mumkin. Ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlari ko’p jihatdan oilaviy muhit, muloqot darajasi va ijtimoiy qo’llab-quvvatlash tizimlariga bog’liq. Agar migratsiyada bo’lgan otalar farzandlari bilan muntazam aloqada bo’lib, ularning hayoti va ta’lim jarayoniga qiziqish bildirsa, bolalarning ijtimoiy moslashuvi nisbatan muvaffaqiyatli kechadi. Aksincha, ota-onaning uzoq muddat aloqa qilmasligi yoki oilaviy munosabatlarning zaiflashuvi bolalarning psixologik holatiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Shu sababli ta’lim muassasalari, mahalla institutlari va psixologik xizmat tizimi ota-onasi migratsiyada bo’lgan bolalarni qo’llab-quvvatlashda muhim rol o’ynaydi. Psixologik maslahatlar, ijtimoiy moslashuv treninglari hamda jamoaviy faoliyatlar orqali bunday bolalarning emotsional barqarorligini mustahkamlash va jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini ta’minlash mumkin.

Umumiy xulosa. Olib borilgan nazariy tahlillar va mavjud ilmiy manbalarni o’rganish shuni ko’rsatadiki, zamonaviy jamiyatda mehnat migratsiyasi jarayonlari nafaqat iqtisodiy, balki muhim ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida ham namoyon bo’lmoqda. Migratsiya natijasida ko’plab oilalarda ota-onalarning vaqtinchalik chet davlatlarda ishlashi kuzatilmoqda va bu holat farzandlarning ijtimoiylashuvi hamda psixologik rivojlanish jarayoniga bevosita ta’sir ko’rsatmoqda. Ayniqsa, ota-onasi chet elga mehnat migratsiyasiga ketgan bolalarda ijtimoiy moslashuv jarayoni o’ziga xos psixologik xususiyatlarga ega bo’lib, ularning emotsional holati, ijtimoiy munosabatlari va xulq-atvorida muayyan o’zgarishlar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli mazkur muammoni psixologik nuqtai nazardan o’rganish ilmiy jihatdan ham, amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, ota-onaning uzoq muddatli migratsiyasi natijasida oilaviy munosabatlar tizimida muayyan transformatsiyalar yuz beradi. Farzandlarning kundalik hayotida ota-onaning bevosita ishtirokining kamayishi emotsional qo’llab-quvvatlash darajasiga, tarbiyaviy nazoratning barqarorligiga hamda bolalarning ijtimoiy xulq-atvoriga ta’sir ko’rsatishi mumkin. Bunday sharoitda bolalar ko’pincha buva-buvi yoki boshqa qarindoshlar tarbiyasida voyaga yetadi, bu esa ijtimoiy moslashuv jarayonining ayrim jihatlariga o’z ta’sirini o’tkazadi. Ayrim hollarda bolalarda yolg’izlik hissi, emotsional beqarorlik yoki tengdoshlar bilan munosabatlarda qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Shu bilan birga, migratsiya sharoitida ayrim bolalarda mustaqillik, mas’uliyat va hayotiy tajriba kabi ijobiy sifatlar ham tezroq shakllanishi mumkin.

Shuningdek, ijtimoiy moslashuv jarayoni faqat oilaviy omillarga emas, balki maktab muhiti, tengdoshlar jamoasi va ijtimoiy institutlarning faoliyatiga ham bevosita bog’liq ekanligi aniqlanadi. Agar ta’lim muassasalari, mahalla tizimi va psixologik xizmatlar ota-onasi migratsiyada bo’lgan bolalarni qo’llab-quvvatlashga qaratilgan tizimli ishlarni olib borsam, ularning ijtimoiy moslashuvi samarali kechishi mumkin. Ayniqsa, psixologik maslahatlar, ijtimoiy moslashuv treninglari, kommunikativ ko’nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan mashg’ulotlar bunday bolalarning emotsional barqarorligini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, ota-onasi chet elga mehnat migratsiyasiga ketgan farzandlarda ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlarini o’rganish zamonaviy psixologiya fanining muhim yo’nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu muammoni chuqur ilmiy tahlil qilish migratsiya sharoitida voyaga yetayotgan bolalarning psixologik rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash, ularning ijtimoiy moslashuvini qo’llab-quvvatlashga qaratilgan samarali psixologik dasturlarni ishlab chiqish hamda ta’lim muassasalari va ijtimoiy institutlar faoliyatini takomillashtirishga xizmat qiladi. Natijada migratsiya sharoitida voyaga

yetayotgan farzandlarning sog‘lom psixologik rivojlanishi, jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasi va barqaror ijtimoiy moslashuvini ta‘minlash uchun zarur ilmiy asoslar yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Castles, S., De Haas, H., Miller, M. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. – New York: Guilford Press, 2014. – 401 p.
2. Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 362 p.
3. Suárez-Orozco, C., Suárez-Orozco, M. Children of Immigration. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001. – 304 p.
4. Sabates-Wheeler, R. Migration and social protection: A conceptual framework for addressing vulnerabilities in migrant families. – Oxford: Oxford University Press, 2017. – 210 p.
5. Zolotareva, O.V. Sotsialnoe sirotstvo i deti trudovyx migrantov. – Moskva: Nauka, 2017. – 233 s.
6. Sarsembayeva, G.S. Trudovaya migratsiya i problemy blagosostoyaniya detey. – Almaty: Qazaq University Press, 2019. – 205 s.
7. Ryskulov, A. Sotsialnaya adaptatsiya detey trudovyx migrantov. – Bishkek: Kyrgyz National University Press, 2018. – 190 p.
8. Alimov, S. Mehnat migratsiyasining ijtimoiy-demografik xususiyatlari. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2018. – 180 b.
9. Parmonov, F. Migratsiya jarayonlari va ularning ijtimoiy oqibatlari. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020. – 196 b.
10. To‘rayev, Sh. Zamonaviy migratsiya jarayonlari va jamiyat taraqqiyoti. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2019. – 172 b.
11. Daminov, I. Migratsiya va yoshlar ijtimoiylashuvi muammolari. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021. – 164 b.
12. Majidova, D.A. Oilaviy munosabatlarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 152 b.
13. Xusanova, D.F. Shaxs rivojlanishida oilaviy omillarning psixologik ahamiyati. – Toshkent: Ma‘naviyat nashriyoti, 2020. – 168 b.
14. Bazarov, A.A. Migratsiya jarayonlari va jamiyat rivojlanishiga ta‘siri. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021. – 174 b.

MUNDARIJA:

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
1	<i>AXMADOV NAZIRJON RAHMAT O'G'LI</i>	THE ROLE OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTORS IN SHAPING POSITIVE BEHAVIOR AMONG ADOLESCENTS	6
2	<i>SHAROPOVA MADINA OBID QIZI</i>	RAQAMLI QARAMLIK (SMARTFON, IJTIMOYIY TARMOQLAR) STRESSI VA IMMUNITET PASAYISHI	10
3	<i>SHAROPOVA ZARNIGOR OBID QIZI</i>		14
4	<i>RAJABOV RASULBEK SOBIR O'G'LI</i>	O'ZBEK OILASIDA MEHR, HURMAT VA MAS'ULIYAT KABI PSIXOLOGIK OMILLAR IJTIMOYIY BARQARORLIKNING ASOSIY TARKIBIY QISMLARI	18
5	<i>MA'RUFJONOVA MARJONAXON ALISHER QIZI</i>	EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF NATIONAL RELIGIOUS VALUES IN TEACHING ENGLISH TO DIFFERENT AGE GROUPS	21
6	<i>BAHRONOVA IRODA OTABEK QIZI</i>	BOLALAR NUTQINING SHAKLLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY OMILLAR	24
7	<i>YOQUBOVA MAFTUNA SHOYIM QIZI</i>	BO'LAJAK TARBIYA FANI O'QITUVCHILARIDA DEONTOLOGIK KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	27
8	<i>RO'ZIQULOVA UMIDA AKBAR QIZI, TUROBOVA ZIYODA SHUHRAT QIZI</i>	MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTI TARBIYACHILARI HAMDA OTA-ONALAR MUNOSABATI ORASIDAGI NIZO VA YECHIMLAR	31
9	<i>JUMAYEV NODIR ZAYNITDINOVICH</i>	O'SMIRLARDA INTELLEKTUAL QOBILIYATLARNI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK PSIXOLOGIK JIHATLARI	51
10	<i>HAMROYEV TEMURBEK JAMSHID O'G'LI</i>	CHET ELGA MEHNAT MIGRATSIYASI KETGAN OTA-ONALARNING FARZANDLARIDA IJTIMOYIY MOSLASHUV JARAYONINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.	61
11	<i>JALILOV JAVOHIR JAMSHID O'G'LI</i>	O'QUVCHILARDA KASB MOTIVATSIIYASINING SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK OMILLARI	66

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
12	<i>SHAROPOV SUXROB SHODI O'G'LI</i>	O'SMIRLIK DAVRIDA REFLEKSIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING METAKOGNITIV MEXANIZMLARI	69
13	<i>YOQUBOV SODIQJON LATIF O'G'LI</i>	QARLUQ TIL BIRLIKLARI LEKSIKASINING LUG'AT FONDI VA LUG'AT TARKIBI	73
14	<i>OLIMOV LAZIZ YARASHOVICH</i>	SUD-PSIXOLOG EKSPERTI KASBIY KOMPETENTLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOSLIGI	77
15	<i>RAJABOV ELSHOD ERKINOVICH</i>	‘ILTIFOT’ NUTQIY AKTINING BADIY MATNDA VOQELANISHINING FREYM MODEL T AHLILI	83
16	<i>NAZAROV ‘KMAL MARDONOVICH</i>	YOSHLAR PSIXOLOGIYASI VA MA‘NAVYIY TARBIYA: INNOVATSION JAMIYATNI RIVOJLANTIRISHDA MA‘NAVYIY QOBILIYATNI OSHIRISH YO‘LLARI	88
17	<i>RUST‘M‘V SH‘VK‘T SHUHR‘T ‘G‘LI</i>	TRANSFORMATSIYA JARAYONIDAGI TA‘LIM TIZIMIDA TALABALARNING ILMIY VA IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI	94
18	<i>DEHQONBOYEV SHOHJAHON OYBEK O'G'LI</i>	SUD PSIXOLOGIK EKSPERTIZASIDA STRESS HOLATLARINI ANIQLASH VA TAHLIL QILISH	101
19	<i>AXMEDOVA ZARINA RAHMAT QIZI</i>	LOYIHAVIY YONDASHUV ORQALI KELAJAK O‘QITUVCHILARNI FASILITATORLIK FAOLIYATIGA TAYYORLASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	108
20	<i>AXMEDOVA ZARRINA JAMILOVNA</i>	TALABALARNING DUAL TA‘LIM TIZIMIGA MOSLASHUVINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	117
21	<i>GANJIYEV FERUZ FURQATOVICH</i>	AGRESSIV O'SMIRLARDA DESTRUKTIV AXBOROTLARNI YUZAGA KELISHINING IJTIMOY-PSIXOLOGIK OMILLARI	122
22	<i>HAMROYEV JASUR UMEDOVICH</i>	THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE STUDY OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MODERN YOUTH	126
23	<i>SHAROPOV SUXROB SHODI O'G'LI</i>	O'SMIR VA TALABA YOSHLARIDA ICHKI MOTIVATSIYA VA REFLEKSIV TAFAKKUR O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	130

T/R	Mualliflar	Maqola sarlavhasi	Bet
24	<i>HAFIZOV DIYORBEK ZARIF O'G'LI</i>	BOLALAR VA AYOLLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIK, PEDOFILIYA VA ERTA NIKOH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA HUQUQIY MEXANIZMLAR	136
25	<i>ASHRAPOV NODIRBEK NAMOZ O'G'LI</i>	SPECIFIC PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SOCIAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF THE COGNITIVE SYSTEM OF ADOLESCENTS	140
26	<i>MURODOVA MADINA ATAJON QIZI</i>	IJTIMOYIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH, UYQU SIFATI VA TALABA QIZLAR PSIXOLOGIK HOLATI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK	143
27	<i>ABDUVORISOVA MAFTUNAXON ABDUVOXID QIZI</i>	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI	147

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Buxoro viloyat Axborot va Ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasi tomonidan 2025-yil 26-dekabrda №1273056 sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,
Buxoro shahri Alpomish ko‘chasi, 9-uy
Elektron manzil: <https://aspec.uz>
Telegram raqami: -998 (91) 245-46-66

“ACADEMIC SPECTRIUM” ilmiy-metodik jurnal.
Buxoro, 2026 № - 3-Son (2026-yil, Mart)